

УДК 097:026:2:027.021(477)НБУВ

*Ірина Степанівна Шекера,  
молодий науковий співробітник  
відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій  
Інституту книгознавства  
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського  
e-mail: shek\_ira@ukr.net*

### **ПРОВЕНІЄНЦІ НА КНИГАХ З БІБЛІОТЕКИ П. П. КУДРЯВЦЕВА У СКЛАДІ КОЛЕКЦІЇ БІБЛІОТЕКИ КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ ЯК ОДНЕ ІЗ ДжЕРЕЛ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ПОПОВНЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КНИГОЗБІРНИ**

Репрезентовано інформацію про книги, передані доцентом кафедри історії філософії, екстраординарним та ординарним професором Київської духовної академії, її колишнім студентом П. П. Кудрявцевим до академічної бібліотеки, яка 1923 р. увійшла до складу Всенародної бібліотеки України. Нині фонд зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Визначено хронологічні межі та мовну характеристику видань, виявлено та проаналізовано провенієнції, які стали одним із джерел для ідентифікації документів.

*Ключові слова:* П. П. Кудрявцев, бібліотека, Київська духовна академія, автографи, дарчі написи, провенієнції.

На сьогодні Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) є одним з найбільших фондоутримувачів в Україні. Лише у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій (далі – ВІК) зберігаються близько двохсот самостійних книжкових зібрань, колекцій та їхніх фрагментів, частина з яких сформовані, а інші перебувають у процесі формування.

Серед добре збережених колекцій чільне місце посідає Бібліотека Київської духовної академії (далі – БКДА), фонд якої створювався впродовж багатьох століть. Шляхи надходження книг до бібліотеки були різними: закупівля в торговельній мережі, передплата періодичних видань, дари, надходження книг, що свого часу входили до складу бібліотек різних навчальних закладів чи установ, зокрема Полоцької уніатської бібліотеки, Луцької духовної семінарії. Також до БКДА передавали книги зі своїх власних бібліотек викладачі академії – професори І. М. Корольков, М. М. Дроздов, І. І. Малишевський, М. І. Петров, В. Ф. Певницький, П. О. Лашкарьов, ректори – архієпископ Сильвестр Малеванський, єпископ Василій Богдашевський та ін.

© І. С. Шекера, 2018

Одним із таких людей був і колишній студент, магістр богослов'я, філософ, теолог, історик-візантиніст, доцент кафедри історії філософії (1897–1919), екстраординарний та ординарний професор Київської духовної академії (далі – КДА) Петро Павлович Кудрявцев. Його життєвий та творчий шлях вивчали такі відомі історики та філософи, як В. І. Ульяновський [1, с. 154–161], Н. М. Мозгова [2, с. 259–272], Л. А. Пастушенко [1, с. 155–156] та ін.



*Петро Павлович Кудрявцев  
(1868 – 1940)*

Важливі біографічні матеріали про П. П. Кудрявцева віднайшов історик С. І. Білокінь. Саме з листування П. П. Кудрявцева з В. І. Вернадським, яке науковець надав для публікації, ми дізнаємося, що після проблем у родині 1937 р. (імовірно, арешт старшої доньки) Кудрявцев продав філософський відділ своєї бібліотеки, який був для нього дуже важливим [3]. Про долю решти книгозбірні С. І. Білокінь

інформує у статті «Ф. П. Максименко в колі друзів», опублікованій на його власному сайті. З неї стає відомо, що 1945 р. дружина П. П. Кудрявцева Ганна Єлисеївна продала решту бібліотеки. Частина книг потрапила до книгозбірні Університету ім. Т. Г. Шевченка, інші були придбані приватними особами [4]. Тобто бібліотека, яку Кудрявцев збирав упродовж усього життя, була розпорошена.

Стислу інформацію про П. П. Кудрявцева надає колишня співробітниця відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ Л. М. Дениско в роботі «Бібліотека Київської духовної академії (1819–1919)» [5, с. 45–47], зокрема згадує про передавання П. П. Кудрявцевим до БКДА низки книг, які донині зберігаються у зазначеному фонді. Дослідниця подає лише кількісну характеристику видань, а саме 35 найменувань, та шифри, присвоєні книгам після надходження їх до академічної бібліотеки (Т. 1990–2013, 2032–2037, W. 686–691, 1392), і наводить їх у «Таблиці бібліотек, подарованих КДА» [5, с. 47]. Шифри залишаються діючими й сьогодні, декілька їхніх зразків представлені на фото 1. Зі слів дослідниці, цифра 35 визначена після опрацювання 11-ти хронологічних каталогів бібліотеки, в яких вказували час надходження видання, його місце зберігання у фонді та іноді – дані про власника книги [5, с. 45–47].



Фото 1. Варіанти шифрів, присвоєних книгам професора П. П. Кудрявцева після надходження їх до БКДА. Шифри залишаються діючими на сучасному етапі

Мета і завдання нашого дослідження полягають у виявленні зазначених видань у фонді колекції, визначенні їхніх хронологічних рамок, мовних та тематичних характеристик, аналізі провенієнцій. Тексти написів у статті подано мовою оригіналу, зі збереженням орфографічних особливостей. Скорочені слова розкрито і подано у квадратних дужках.

У процесі підготовки матеріалу для статті у фонді БКДА було виявлено 24 найменування у кількості 27 книжкових одиниць з провенієнціями, які підтверджують, що дані книги свого часу належали саме професору П. П. Кудрявцеву. Однак, зваживши на суттєві відмінності щодо кількісної характеристики виявлених документів та інформації, поданої Л. М. Дениско, до уваги було взято обидва результати, оскільки попередні дослідження базуються на архівних джерелах.

Хронологічні рамки виявлених книг обмежуються 1760–1925 рр. Досить широким є й географічний аспект щодо місця видання – Київ, Санкт-Петербург (Петроград, Ленінград), Москва, Кам'янець-Подільськ, Лондон, Париж, Лейпциг, Одеса, Тифліс, Варшава та інші міста. Мовна характеристика для такої кількості документів теж досить широка – книги, друковані російською, українською, французькою, грецькою та німецькою мовами. Тематичний склад друків говорить про літературні вподобання власника, серед них книги і статті з історії, філософії, педагогіки та релігії.

Важливим чинником для виявлення літератури, переданої П. Кудрявцевим, стали провенієнції, передусім автографи самого професора (фото 2),

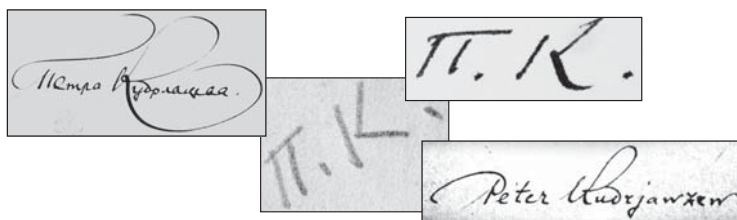


Фото 2. Автографи професора П. П. Кудрявцева на книгах, переданих до БКДА

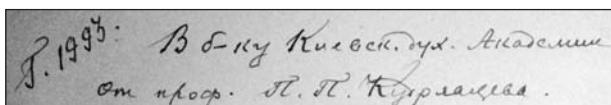
відбиток печатки, яка вказує на власника книги (фото 3), шифр з особової бібліотеки, проставлений на форзаці у верхньому лівому куті (фото 4), його власні написи, а також дарчі написи інших осіб, адресовані П. П. Кудрявцеву.



Фото 3. Печатка професора П. П. Кудрявцева на книгах, переданих до БКДА



а



б

Фото 4. а) Шифр власної бібліотеки професора П. П. Кудрявцева, проставлений на форзаці книги у верхньому лівому куті; б) Дарчий напис П. П. Кудрявцева на книзі, переданій до БКДА

Виявлені видання із зазначеної теми за провенієнціями для зручності аналізу умовно розділені на п'ять груп: **до першої** належать книги з автографами П. Кудрявцева (шифри: Т. 1990, Т. 1998, Т. 2002, W. 687, W. 691, W. 689, W. 690, W. 688), **до другої** – з печатками та шифром його бібліотеки (шифри: Т. 2036, Т. 2033, Т. 2032, Т. 2004, Т. 2035, Т. 2003, Т. 2005), **до третьої** – з дарчими написами інших осіб та самого професора (шифри: Т. 1999, Т. 1997, Т. 1995, Т. 2000, Т. 2034, Т. 1994, Т. 1992, Т. 1993, Т. 1991, Т. 1996), **до четвертої** – книги без провенієнцій (шифри: Т. 2008, Т. 2007, Т. 2006, Т. 2010, Т. 2001, Т. 2009) і, нарешті, **до п'ятої** – з написами або печатками без ознак належності до книг професора П. П. Кудрявцева (шифри: Т. 2008, Т. 2011, Т. 2012, Т. 2013, W. 686).

**Перша група** об'єднує друки, що мають лише автограф або дарчий напис, зроблений П. Кудрявцевим. Серед них – по одному виданню грецькою та німецькою мовами і вісім російськомовних. Найбільш давньою книгою є філософська праця грецького вченого, лікаря Томаса Мандакасіса «Σύγγραμμα του σοφωτάτου και εξοχωτάτου ιατροφιλοσόφου κυρίου Θωμά Μανδακάση Καστοριανού: περί των αοράτων διά των ορατών εννοουμένων πραγμάτων, και περί των αύλων διά των ενεργειών αυτών εις αίσθησιν πλτόντων και γινωσκομένων πραγμάτων» (Лейпциг, 1760 р.) [6]. Дане видання не має оправи, але сам книжний блок зберігся добре. На титулі, окрім шифру БКДА та відбитку з печатки Подільської філії Всенародної бібліотеки України Всеукраїнської Академії Наук (далі – ВБУ ВУАН) (фото 5), на звороті – напис чорними чорнилами: «В б-ку Киевск. [ой] дух. [овной] Академии от проф. [ессора] Кудрявцева». Ідентичні дані містяться й у книзі «Der weg zur vollendung mitteilungen der schule der weisheit Darmstadt» (Darmstadt, 1923 р.) за редакцією відомого німецького філософа Германа Олександра Кейзерлінга [7].



Фото 5. Печатка Подільської філії  
Всенародної бібліотеки України Всеукраїнської Академії Наук

Серед восьми книг, надрукованих російською мовою, два перші томи «Благовеста» (Москва, 1912, 1913 рр.), видані Товариством спіритуалістів, заснованим 1908 р. у місті Благовіщенську на Амурі. За інформацією, поданою у 2-му томі [8, с. 1], даний збірник мав складатися з 6-ти томів. На жаль, у фонді колекції за шифром «Т. 2002», згідно з яким зберігаються перші два томи, чотирьох останніх не виявлено. Матеріали, включені до «Благовеста», надходили видавцям упродовж 1908–1911 рр., а сам друк відбувався в 1912–1913, 1915–1916 рр. На титулах 1-го та 2-го томів, що знаходяться в колекції, окрім шифру БКДА та відбитку з печатки філії, у верхньому лівому куті простим олівцем проставлені ініціали Кудрявцева «П. К.» [Петр Кудрявцев] (фото 2б). Список цієї групи слід доповнити назвами ще трьох московських видань 1917 р.: «Деяния Пятого Всероссийского миссионерского съезда» (W. 691), праця священника Володимира Єгорова «К истории провозглашения грузинами автокефалии своей церкви в 1917 году» (W. 690), в кінці якої, внизу, окрім автографу – напис простим олівцем: «18 / XI – 1917», та праця відомого церковного історика В. І. Яцкевича «К истории созыва Всероссийского церковного собора» (W. 689). Слід відзначити, що, даруючи працю В. І. Яцкевича до академічної бібліотеки, Петро Кудрявцев надав пояснення щодо криптоніма «Я», проставленого наприкінці тексту: «Яцкевич, Виктор Иванович», що значно спрощує ідентифікацію даних автора при описуванні документа [9, с. 15]. На згаданих вище трьох виданнях наявні автограф професора та печатка БКДА (фото 6).



Фото 6. Печатка бібліотеки  
Київської духовної академії

Подібні провенієнції зберігаються і на сторінках двох власних публікацій П. П. Кудрявцева, переданих ним до академічної книгозбірні: «К истории литературного возрождения средневекового католицизма в новое время» (W. 688) та два примірники статті «Апология научного знания» (W. 687). На останній сторінці кожного з примірників автором вказані

джерела, в яких раніше були опубліковані дані матеріали. Перша стаття є передруком з журналу «Труды Киевской духовной академии» за 1916 р., а друга – це передрук з «Христианского обозрения» за 1914 р.

**До другої групи** належать книги, на сторінках яких, окрім автографа, печатки філії ВБУ та шифру БКДА, обов'язковим елементом є відбиток печатки П. П. Кудрявцева (фото 3) або шифр його бібліотеки (фото 4).

До цієї категорії належать сім книжкових одиниць російською мовою. Серед них – два звіти про школи Подільської єпархії «Отчет Подольского епархиального училищного совета о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Подольской епархии за 1892/3 учебный год» (Каменец-Подольск, 1893) (Т. 2003) та за 1895/6 г. (Каменец-Подольск, 1896) (Т. 2004), праця письменника, інспектора народних училищ Катеринбурзького повіту Пермської губернії Володимира Євгеновича Попова «Очерк психологии: для изучающих педагогику» (Москва, 1886) [10, с. 15], що є своєрідним посібником з психології для педагогів та для самостійного вивчення. Згідно із задумом автора, його унікальність мала полягати в тому, що матеріали, викладені в документі, повинні бути доступними для легкого сприйняття всіма користувачами, навіть тими, хто не був фахівцем у галузі психології.

Шифр бібліотеки Кудрявцева та його автограф містяться на двох інших виданнях цієї групи – «Средневековье в рукописях публичной библиотеки» (Ленинград, 1925) (Т. 2035) та «Отчет о деятельности психологической семинарии при университете Св. Владимира за 1897–1902 года» (Київ, 1903) (Т. 2005). До вже зазначених слід додати працю російського вченого-енциклопедиста, лікаря, мислителя-утопіста, революційного діяча, одного з найбільших ідеологів соціалізму, організатора і директора першого у світі інституту переливання крові в Москві Олександра Олександровича Богданова «Эмпириомонизм» (Москва, 1904), яка складається з трьох статей [11]. Одна з них – «Universum» – публікувалася вперше, а дві інші – «Идеал познания» та «Жизнь и психика» – в 1903 р. були надруковані в журналі «Вопросы философии и психологии» (перша у № 3 та 4, друга у № 9–12). На обкладинці книги міститься напис чорним чорнилом з назвами трьох праць автора, не зазначених у змісті даного збірника. Навпроти кожної з назв проставлено ціни: «1. Богданов. Из психологии общества. Ц. 80 [коп.], 2. Его же. Историч.[еский] взгляд на природу. Ц. 2 р., 3. Его же. Позиции с историч.[еской] точки зрения. Ц. 1 р.» [11, обкладинка], що дає можливість дізнатися про цінову політику стосовно подібних видань на початку ХХ ст. Кому належать ці примітки – невідомо. Для ідентифікації персоналії необхідно провести ряд досліджень щодо почерку особи – графологічну експертизу, порівняльний аналіз почерку тощо. І, нарешті,

останнім з цієї групи є «Каталог книг для бесплатных народных читалень» (Санкт-Петербург, 1896) [12]. Індивідуальною особливістю даного примірника є печатка Департаменту Міністерства народної освіти (фото 7), згідно з розпорядженням якого він і був надрукований.

Надзвичайно показовою є **третя група**, яка об'єднує книги з подвійними написами. Відповідно до тексту, одні належать друзям, колегам та знайомим П. П. Кудрявцева, інші – йому самому. Завдяки цим написам ми маємо можливість прослідкувати шлях книг до академічної бібліотеки, встановити їхніх перших власників, з'ясувати, ким були ці особи, а також дізнатися, з ким міг спілкуватися професор П. Кудрявцев упродовж свого життя.

З 10-ти книжкових одиниць за 9-ма назвами п'ять складають праці вихідця з України, німецькомовного філософа-неокантианця Африкана Олександровича Спіра (Шпір, нім. Spig), відомого своїм значним впливом на німецького філософа, мислителя, класичного філолога та психолога Фрідріха Ніцше та німецько-єврейського філософа і публіциста Теодора Лессінга. Згідно з дослідженням, можна висловити припущення, що ці п'ять книг могли бути подаровані професору П. П. Кудрявцеву меценатом, краєзнавцем, педагогом, перекладачем, мемуаристом, автором низки праць з питань дошкільного виховання Наталією Аркадіївною Бракер, навіть незважаючи на те, що з п'яти видань, виявлених у процесі опрацювання зазначеної літератури, лише на титулі однієї книги – «Pensée et réalité essai d'une

réforme de la philosophie critique» (Paris-Lille, 1896) є її автограф: «Глибокоуважаемому Петру Павловичу на добрую память. Н. Бракер» (фото 8), а внизу, на шкіряному корінці, – суперекслібрис у вигляді відтиснутих золотом ініціалів: «N. В.» [Наталія Бракер].



а

Глибокоуважаемому Петру Павловичу  
на добрую память. Н. Бракер.

б

Фото 8. а) Наталія Аркадіївна Бракер (1854–1933). [wiki.library.kr.ua/index.php/Бракер\\_Наталія\\_Аркадіївна](http://wiki.library.kr.ua/index.php/Бракер_Наталія_Аркадіївна); б) Дарчий напис з автографом Наталії Аркадіївни Бракер



Фото 7. Печатка  
«Департамент Министерства  
Народн.[ого] просв.[ещения]»

Доповнює ці слова дарчий напис самого П. П. Кудрявцева. В ньому, окрім констатації факту стосовно дарування книги до БКДА, професор надає пояснення про те, яким чином дана книга потрапила до нього: «В б-ку Киевск.[ой] дух.[овной] Академии от проф.[ессора] П. П. Кудрявцева, в свою очередь получившего эту книгу в дар от переводчицы и биографа Африкана Шпира Натальи Аркадьевны Бракер» (фото 9) [13].

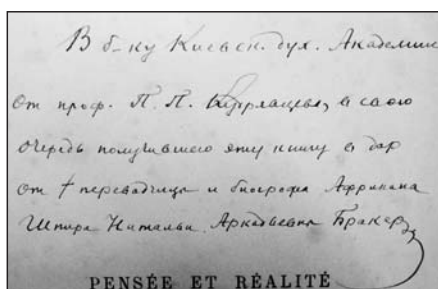


Фото 9. Напис П. П. Кудрявцева

Ідентичний напис міститься у праці Спіра (Шпіра) «Spir A. Nouvelles esquisses de philosophie critique» (Paris, 1899) [14].

У трьох інших книгах цього ж автора – «Gesammelte Schriften. Virterband: Schriften vermin schtenin halts» (Leipzig, 1885) [15], «Philosophische essays» (s. a.) [16], «Moralität und religion. Dritte aufgabe. Recht und unrecht. Zweite aufgabe» (s. a.) [17] – єдиним є дарчий напис Кудрявцева до БКДА, але, взявши до уваги той факт, що Н. Бракер займалася перекладами праць А. Спіра (Шпіра), можна зробити припущення, що саме вона могла подарувати всі п'ять книг. До такої думки спонукають ще декілька фактів: перший – це те, що в книзі «Moralität und religion. Dritte aufgabe. Recht und unrecht. Zweite aufgabe» [17] на берегах третьої сторінки є маргінальні написи простим олівцем; порівнявши їх з дарчим написом Н. Бракер на титулі «Pensée et réalité essai d'une réforme de la philosophie critique» (Paris-Lille, 1896) [13, титул] та написом П. Кудрявцева на шмуц-титулі, можемо помітити схожість написання літер у маргіналіях з літерами в напису Бракер. Другою підставою для подібної думки є той факт, що всі зазначені книги в бібліотеці Кудрявцева були зашифровані в порядку валових номерів, таким чином, на полиці вони мали стояти одна за одною, тобто: К. 3714 – К. 3718. І, нарешті, ще одне припущення, яке виникає в процесі дослідження: ймовірно, всі п'ять книг до БКДА від Кудрявцева надійшли одночасно. Підтвердженням цієї думки є послідовність у написанні шифру академічної бібліотеки: «Т. 1991 – Т. 1995».

Окрім п'яти названих видань є й інші, зокрема праця «Idées paramédicales et médicosociales. Deuxième édition» (Paris, 1912) [18]. У кни-



зі наявні – шифр БКДА, дві печатки – Кудрявцева та Подільської філії ВБУ ВУАН, а також два написи – один дарчий – на обкладинці, у верхньому лівому куті, фіолетовим чорнилом, другий комбінований – на форзаці – чорним. Перший належить Феофілу Гавриловичу Яновському (фото 10б), українському та російському терапевту, вченому, педагогу, основоположнику клінічної фтизіатрії, засновнику української терапевтичної школи, організатору санаторно-курортного лікування в Україні та служби швидкої медичної допомоги в Києві, громадському діячеві, лікарю письменниці Лесі Українки, актриси Марії Заньковецької та драматурга Івана Карпенка-Карого: «Дорогому Петру Павловичу проф.[ессору] Кудрявцеву Ф. Яновск.[ий]» (фото 10а). Другий напис, розписаний на весь форзац, – П. П. Кудрявцеву. В ньому не лише йдеться про передавання книги до академічної бібліотеки, але й надано коментар до автографа Ф. Г. Яновського, адже підпис останнього не несе повної інформації про його власника. Важливим аспектом у коментарі є інформація про дату дарування книжки Ф. Г. Яновським: «Подарок Феофила Гавриловича Яновского. 11/X /28 IX 1925.» (дата подана за старим та новим стилями) (фото 10в) [18].

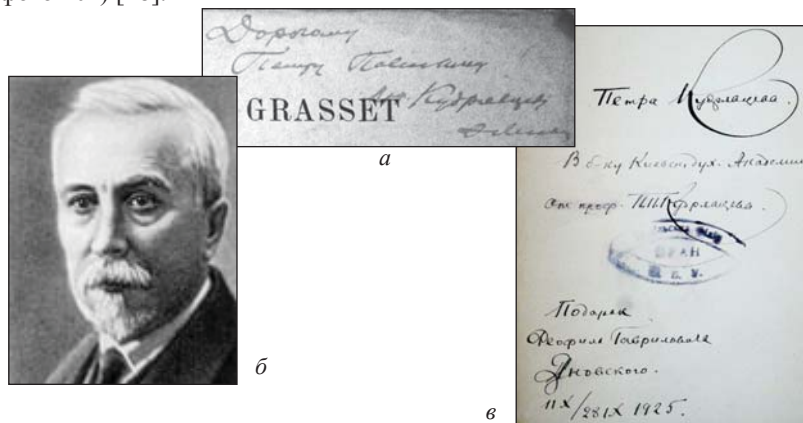


Фото 10. а) Автограф Феофіла Гавриловича Яновського;  
 б) Феофіл Гаврилович Яновський (1860–1928)  
[https://uk.wikipedia.org/.../Яновський\\_Феофіл\\_Гаврилович](https://uk.wikipedia.org/.../Яновський_Феофіл_Гаврилович)  
 в) Дарчий напис П. П. Кудрявцева та його коментар до автографа Ф. Г. Яновського:  
 «Петра Кудрявцева. В б-ку Киевск[ой] дух[овной] Академии От проф[ессора]  
 П. П. Кудрявцева. Подарок Феофила Гавриловича Яновского. 11/X / 28 IX 1925.»

Подвійні дарчі написи ми можемо бачити у двох російськомовних виданнях. Перший – авторський, дрібним почерком, синім чорнилом, міститься вгорі, на титулі книги теоретика, історика педагогіки В. Я. Струмінського (фото 11б) «Психология» (Оренбург, 1923) [19]. У даній

книзі автор висловив велику шану і вдячність своєму вчителю: «Дорогому Учителю и Наставнику моей далекой юности, глубокоуважаемому П. П. Кудрявцеву от бывшего ученика [В. Я. Струминского]» (фото 11а).

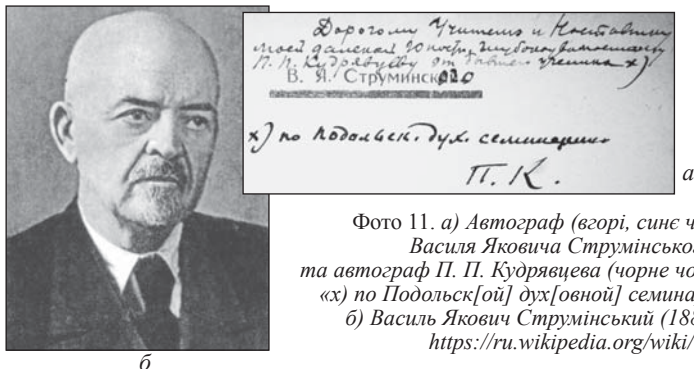
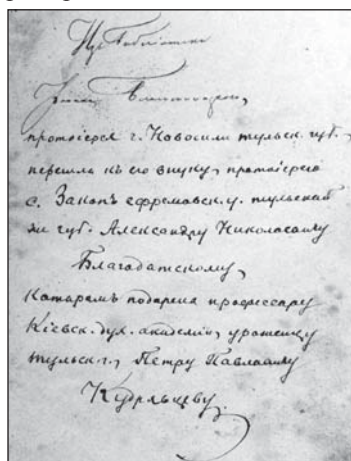


Фото 11. а) Автограф (вгорі, синє чорнило) Василя Яковича Струмінського та автограф П. П. Кудрявцева (чорне чорнило, внизу) «х) по Подольск[ой] дух[овной] семинарии П. К.»; б) Василь Якович Струмінський (1880–1967) <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Так само, як і в попередніх документах, за шифрами (Т. 1997, 1997) Кудрявцев дозволив собі надати короткий, але досить суттєвий коментар стосовно інформації, поданої В. Я. Струмінським: «по Подольск[ой] дух[овной] семинарии П. К.», таким чином зацентрувавши увагу на тому, де саме перетнулися їхні шляхи [19].

Надзвичайно цікаві написи виявлено в першому томі праці російського філософа, фізика, агробіолога М. Павлова «Основания физики» (Москва, 1833). Один з них, згідно з текстом, скоріш за все належить перу першого власника зазначеної книги – протоієрея м. Новосілі Тульської губернії Іоанна Благодатського: «Из Библиотеки Иоанна Благодатского»; другий, уточнюючий, – П. П. Кудрявцеву – про перших власників «Физики»: «протоієрея г. Новосили тульск[ой] губ. [ернии], перешла к его внуку, протоієрею с. Закопѣфремовского у.[езда] тульской же губ.[ернии] Александру Николаевичу Благодатскому, Которым подарена профессору Киевск[ой] дух[овной] академии, уроженцу тульск[ой] г.[убернии], Петру Павловичу Кудрявцеву.»; третій – дарчий П. П. Кудрявцева до бібліотеки КДА – «В б-ку Киевск[ой] дух[овной] Академии от проф.[ессора] П. П. Кудрявцева» (фото 12) [20, форзаці].

Фото 12. Автографи: протоієрея Іоанна Благодатського (ймовірно) та П. П. Кудрявцева на форзаці книги М. Павлова «Основания физики» (М., 1833)



Окрім написів мають місце два шифри: один інформує про належність книги до бібліотеки Петра Кудрявцева, а другий – до БКДА. На титулі міститься відбиток печатки Подільської філії ВБУ ВУАН. У другому томі на форзаці є лише два шифри та дарчий напис П. П. Кудрявцева до БКДА, а на титулі – відбиток печатки філії. Дані провенієнції ідентичні до тих, що містяться в першому томі [21].

Важливим щодо інформаційної наповненості є напис П. П. Кудрявцева в книзі «Thoughts on religion by the late. George John Romanes. Edited by Charles Gore» (London and Bombay, 1899) [22], який має три складові: перша – це пояснення щодо попереднього місця зберігання книги – «Из библиотеки А. К. Т. – Аггеева, Кудрявцева, Троицкого. № 4», друга – вказує на дарчий аспект – «в б-ку Киевск[ой] дух[овной] Акад[емии] от профессора П. П. Кудрявцева» і третя – відображає вартість даної книги на 11. 08. 1901 р. – «Ц. 3 р. 23 ½ коп. с перес[ылкой]. Павз[уста] 1901 г.» (фото 13а) [22].

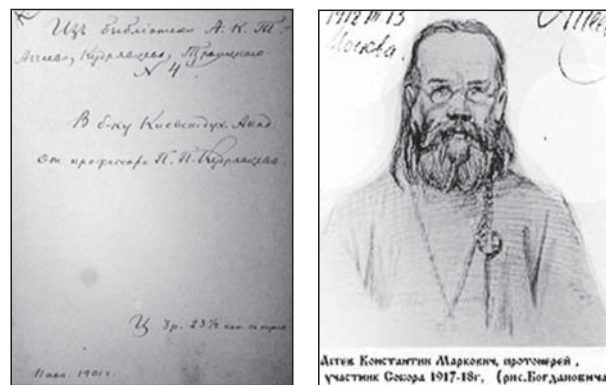


Фото 13 а). Дарчий напис П. П. Кудрявцева та його коментар;  
б). Аггеев Костянтин Маркович (1868–1920)  
[http://www.pstbi.ccas.ru/bin/db.exe/no\\_dbpath/ans/nm/](http://www.pstbi.ccas.ru/bin/db.exe/no_dbpath/ans/nm/)

Особливо привертає увагу перша частина напису, а саме: «Из библиотеки А. К. Т. – Аггеева, Кудрявцева, Троицкого. № 4», яка надає надзвичайно цінну інформацію. Згідно із змістом, виникає питання: «коли саме і де могла існувати ця бібліотека?». На превеликий жаль, знайти вичерпну відповідь на дане питання не вдалося, втім, у біографії протоієрея Костянтина Аггеева (фото 13 б) є досить цікаві відомості з цього приводу: «Вместе с П. П. Кудрявцевым и А. Д. Троицким о. Константин Аггеев организует религиозно-философское литературное издательство «АКТ» [23]. Взнявши до уваги ці дані і дати, наведені в публікації науковця, члена Преображенського братства, викладача Свято-Філаретівського інституту Ю. В. Балакшиної «Прот. Константин Аггеев. Письма» [23], та проаналізувавши їх, можемо зробити припущення, що видавництво, скоріш за все,

було організоване впродовж 1900 – першої половини 1901 рр., а отже при ньому могла існувати й невеличка книгозбірня, про що свідчить порядковий номер книги в напису на форзаці: «А. К. Т. ... № 4». Надзвичайно цікава й назва самої організації. Для цього її засновниками, ймовірно, були взяті перші літери власних прізвищ, тобто Аггеев, Кудрявцев і Троїцький. Об'єднані в одне слово, вони, своєю чергою, й утворили назву «АКТ». Встановити точні хронологічні рамки діяльності видавництва не вдалося.

І, нарешті, останнім документом з цієї групи є праця протоієрея П. О. Миртова (фото 14в) «Над морем житейским» (Петроград, 1914) [24], в якій маємо два написи: один – досить короткий, на обкладинці книги – «Для отзыва» (фото 14а), другий – чіткий, чорним чорнилом, на титулі – «Петра Алексеевича [протоієрея П. А. Миртова] кандидата богословия, студента II-го курса (1895–1899 гг.) Киевской Дух.[овной] Академии» (фото 14б).

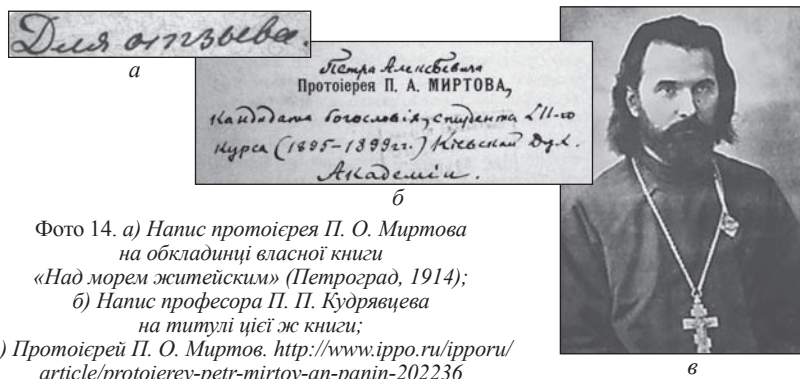


Фото 14. а) Напис протоієрея П. О. Миртова на обкладинці власної книги «Над морем житейским» (Петроград, 1914); б) Напис професора П. П. Кудрявцева на титулі цієї ж книги; в) Протоієрей П. О. Миртов. <http://www.ipro.ru/ipporu/article/protoierey-petr-mirtov-an-panin-202236>

Дослідивши їх, а також проаналізувавши зміст, можемо зробити висновки, що напис на обкладинці належить автору книги. Важливим чинником з приводу такої думки є проведений аналіз щодо порівняння почерку в напису з обкладинки та анкетою, яку заповнював П. О. Миртов у КДА 1910 р. [25]. Стиль у написанні літер співпадає. Текст на титулі належить П. П. Кудрявцеву, про що свідчить порівняльний аналіз почерку з написами на книгах, де маємо його автограф. Здобута інформація спонукає до думки, що книга П. Миртовим була надіслана П. Кудрявцеву для ознайомлення та надання відгуку. Цілком імовірно, для автора думка професора мала важливе значення. Своєю чергою, П. П. Кудрявцев, отримавши книжку від колишнього студента, міг зробити пояснювальний напис на титулі щодо автора документа.

**Четверта** група охоплює п'ять книжкових одиниць за шифрами Т. 2001, 2006, 2007, 2009, 2010, які не мають жодних ознак належності до бібліотеки П. П. Кудрявцева. На обкладинці міститься лише шифр

БКДА, а на титулі, окрім шифру, – відбиток печатки Подільської філії. Єдине свідчення того, що книги до академічної бібліотеки передані професором, – це інформація Л. М. Дениско в праці «Бібліотека Київської духовної академії (1819–1919)» [5, с. 47]. До цієї групи включено такі видання, як «Русский богомолец на пути к живоносному гробу Господню» (С.-Петербург, 1910) П. А. Миртова, «Тифлиские высшие женские курсы в 1910–1911 учебном году» (Тифлис, 1911) Ф. В. Богданова, «Отчет о состоянии Варшавских высших женских курсов за 1909–1910 акад. год» (Варшава, 1911), «Программы и правила всех классов мужских гимназий и прогимназий Министерства Народного Просвещения» (С.-Петербург – Москва – Одеса, 1910) В. Єлісеєва та «Высшие начальные училища» (Київ, 1913) Т. Лубенця.

Найбільше запитань виникає з приводу книг, що складають **п'яту групу**, адже жодних ознак, які б вказували на те, що їхнім власником свого часу був П. П. Кудрявцев, не виявлено. Вагомим аргументом з цього питання є дослідження, проведені Л. М. Дениско, результати яких відображені в її праці про історію бібліотеки Київської духовної академії за період 1819–1919 рр. [5, с. 47].

У процесі опрацювання нами даних видань було встановлено, що всі вони належали різним особам, зокрема: «Полный круг духовных законов. Собрание необходимых сведений для духовных консисторий, благочинных церквей и монастырей, настоятелей соборов и приходских городских и сельских церквей, церковных старост и духовных следователей» (Москва, 1903) [26] та праця О. С. Малеванського «Инструкция настоятелям церквей, изъясненная указами Св. Синода, правилами св. отец, сводом законов и церковной практикой: Утвержденная определением Св. Синода 8 мая – 4 июля 1901 года» (Санкт-Петербург, 1912) [27] були у власності священника М. С. Стеллецького (фото 15б), свідченням чого є відбиток на форзаці і титулі його власної печатки, овальної форми, 2,8x2,2 см (сіне та фіолетове чорнило) з написами: вгорі – «священник», внизу – «Стеллецький» (фото 15а).



Фото 15. а) Печатка протоієрея Миколи Семеновича Стеллецького на титулі видання «Полный круг духовных законов» (Москва, 1903);

б) Микола Семенович Стеллецький (1862–1920), протоієрей, професор богослов'я імператорського Харківського університету, філософ, публіцист та священник.  
<http://www.pravoslavie.ru/72910.html>

Внизу на корінці «Полного круга духовных законов» (Москва, 1903) – суперекслібрис у вигляді відтиснутих золотом ініціалів «Н. С.» [Николай Стеллецкий]. Окрім відбитків двох печаток – Стеллецького та ВБУ ВУАН Подільської філії – на титулі є шифри, відмінні від шифрів бібліотек КДА та П. П. Кудрявцева: «М. отд. IV № 36 – 155» та «С. отд. IV № 20», які можуть свідчити про приналежність до власної бібліотеки священика. Візуально жодних ознак щодо власності професора П. П. Кудрявцева на книжці не виявлено. Це наводить на думку, що до БКДА їх міг передати і сам М. Стеллецький. Виникає ряд питань і щодо власника книги «Руководство для консисторий, духовных следователей и духовенства. Законы о подсудности и производстве следствий по проступкам священноцерковно-служителей с объяснениями, по решениям Правительствующего Сената и указам Святейшего Синода» (Тула, 1885) [28], на титулі якої, окрім відбитка печатки Подільської філії (внизу), вгорі конгревне тиснення: «Священникъ Петръ Родіоновъ Косовскій» (фото 16), а на корінці внизу відтиснуто золотом «Св. П. Косовскаго». На превеликий жаль, з'ясувати питання походження даної особи не вдалося.



Фото 16. Конгревне тиснення «Священникъ Петръ Родіоновъ Косовскій» на титулі книги «Руководство для консисторий, духовных следователей и духовенства...» (Тула, 1885)

Нарешті, два останні видання з цієї групи. Одне з них – «Устав Крайного Собору православної Всеукраїнської церкви» (Київ, 1918) [29], в якому на титулі – лише дарчий напис: «В библиотеку Киевской духовной Академии». Кому саме він належить – невідомо, оскільки підпис автора відсутній. Подібна ситуація склалася і з «Öffentliches Lesung enander K. K. Universität zu Wien im winter-semester 1902/3» (Wien, 1902) [30], на титулі якого у верхньому правому куті міститься короткий напис чорним чорнилом, що потребує подальшого детального вивчення. Окрім даної провенієнції в кінці документа простим олівцем на звороті «С. 71» складено розклад занять (імовірно, в навчальному закладі), де вказано прізвища професорів, предмет, який вони викладали, дні тижня, дати та номери аудиторій. Серед викладацького складу значаться Філіпович, Мільнер, Форт, Ягіч та інші. Автор даного напису невідомий [30, зв. с. 71].

Отже, в процесі проведеної роботи у фонді Бібліотеки Київської духовної академії були виявлені книги з печатками та шифрами з книгозбірні П. П. Кудрявцева, дарчими та власницькими написами як самого професора, так і інших діячів науки та релігії.

Вагому роль у дослідженні відіграли провенієнції, які стали важливим чинником для ідентифікації необхідних документів із загального масиву книг, встановлення перших власників видань, доповнення їх біографічних даних. Названа в статті цифра щодо виявлених документів не є остаточною. У процесі подальшого вивчення фонду БКДА можуть бути внесені зміни щодо кількісної характеристики видань, переданих П. П. Кудрявцевим до академічної книгозбірні.

Бібліографічний опис виявлених книг подано з шифрами, згідно з якими їх можна замовити у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ.

Проаналізовані написи є цінним інформаційним ресурсом для історико-книгознавчих та біографознавчих досліджень, з'ясування питань щодо цінової політики окремих видань у певний проміжок часу.

#### Список використаних джерел

1. Биографический словарь выпускников Киевской духовной академии : 1819–1920-е гг. : материалы из собрания проф. протоиерея Ф. И. Титова и архива КДА : в 4 т. Т. 2: К–П. / [сост. В. И. Ульяновский]. Киев : Изд. отдел Укр. Православной Церкви, 2015. 624 с. : ил.
2. Мозгова Н. Г. Київська духовна академія, 1819–1920 : філос. спадок : Н. Г. Мозгова. Київ : Книга, 2004. 320 с.
3. Петро Павлович Кудрявцев (1868–1940) [Електронний ресурс]. URL: [history.org.ua/biberUA/978-966-02-6598-1/32.pdf](http://history.org.ua/biberUA/978-966-02-6598-1/32.pdf).
4. Білокінь С. Ф. П. Максименко в колі друзів [Електронний ресурс]. URL: [www.s-bilokin.name/Culture/Bookmans/Friends.html](http://www.s-bilokin.name/Culture/Bookmans/Friends.html).
5. Дениско Л. Бібліотека Київської духовної академії (1819–1919) / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2006. 224 с.
6. Σύγγραμμα του σοφωτάτου και εξοχωτάτου ιατροφιλοσόφου κυρίου Θωμά Μανδακάση Καστοριανού : περί των αοράτων διά των ορατών εννοουμένων πραγμάτων, και περί των αύλων διά των ενεργειών αυτών εις αίσθησιν πιπτόντων και γινωσκομένων πραγμάτων / Θωμάς Μανδακάσης. 1760. 480 p. (Лейпциг, 1760 p.). Без оправи. (Т. 1990).
7. Der weg zur Vollendung : Mitteilungen der Schule der Weisheit Darmstadt / Hrsg. Hermann Keyserling. Heft. 5. Darmstadt : Otto Reichl, 1923. 116 S., [4 S.] (Т. 1998).
8. Благовест. Мысли из мира невидимого. Т. 2 / изд. Ближайших деятелей О-ва спиритуалистов г. Благовещенска ; [ответ. ред. Е. Г. Константинова (урожд. Казаринова)]. Москва : Тип. П. П. Рябушинского, 1913. [6], 175 с. (Т. 2002).
9. Я. [Яцкевич В. И.]. К истории созыва Всероссийского церковного собора. Москва : Синодальная тип., 1917. 15 с. (W. 689).
10. Попов В. Очерк психологии : для изучающих педагогику. Москва : Тип. Э. Лиснера и Ю. Романа, 1886. XII, 119 с. (Т. 2032).

11. Богданов А. Эмпириомонизм. Статьи по философии / изд. С. Дороватского и А. Черушникова. Москва : Тип. О-ва распространения полезных книг, аренд. В. И. Вороновым, 1904. 85, 24 с. (Т. 2036).
12. Каталог книг для бесплатных народных читален. Санкт-Петербург : Об-во «Печатня С. П. Яковлева», 1896. [2], 168 с. (Т. 2033).
13. Spir A. Pensée et réalité : essai d'une réforme de la philosophie critique. Tome V, № 18. Travaux et mémoires des facultés de Lille. Troisième édition / trad. de l'allemand par A. Penjon. Lille, 1896. XVI, 566 p. (Т. 1994).
14. Spir A. Nouvelles esquisses de philosophie critique. Paris, 1899. XXX, 147 p. (Т. 1995).
15. Spir A. Gesammelte schriften. Vierterband : schriften vermin schtenin halts. [Т. IV]. Leipzig : Verlag von J. G. Findel, 1885. VII, [2], 226 S. (Т. 1991).
16. Spir A. Philosophische essays. [Т. IV]. Stuttgart : Paul Neff. VII, [2], 226 S. (Т. 1992).
17. Spir A. Moralität und religion. Dritteauflage. Recht und unrecht. Zweiteaufl. [Т. III]. Stuttgart : Paul Neff. VI, 286 S. (Т. 1993).
18. Grasset. Idées paramédicales et medicosociales. Deuxième édition / Dokter Grasset. Paris, 1912. II, 369, [2] p. (Т. 1997).
19. Струминский В. Я. Психология : опыт систематического изложения основных вопросов научной психологии с точки зрения диалектического материализма. Вып. 1. Введение к изучению психологии. Оренбург : Киргизское гос. изд-во, 1923. VIII, 412, [1] с. (Т. 2034).
20. Павлов М. Основания физики. [Ч. 1]. Москва : Тип. Н. Степанова, 1833. VI, 302 с., [3] арк. таб. (Т. 1999).
21. Павлов М. Основания физики. Ч. 2. Москва : Тип. Н. Степанова, 1836. [2], 368, VI с., [2] арк. таб. (Т. 1999).
22. Thoughts on religion by the late George John Romanes / Ed. by Charles Gore, M. A., D. D. Edin. London ; Bombay : Longmans Green, 1899. 184, 24 p. (Т. 1996).
23. Балакшина Ю. В. Прот. Константин Аггеев. Письма. URL : <https://psmb.ru/a/prot-konstantin-aggeev-pisma.html>.
24. Миртов П. А., протоиерей. Над морем житейским : слова, речи и беседы. Петроград : Тип. Алекс.-Невского О-ва Трезвости, 1914. II, 457, [2] с. (Т. 2000).
25. IP НБУВ. Ф. 175. Од. зб. 1744 [Архив Киевской духовной академии]. Миртов Петр Алексеевич. 1. Анкетные данные. Приложение конверт. 2 арк., 1 конверт. / Поступил в академию в 1895, окончил 1899 г. – Арк. 1.
26. Полный круг духовных законов : собрание необходимых сведений для духовных консисторий, благочинных церквей и монастырей, настоятелей соборов и приходских городских и сельских церквей, церковных старост и духовных следователей : в 3-х ч. / сост. Н. П. Соловьев. Москва : Тип. А. П. Поплавского, 1903. 632 с., [1] арк. табл. (Издание неофициальное). (Т. 2012).
27. Малевинский Александр [Стефанович]. Инструкция настоятелям церквей, изъясненная указами Св. синода, правилами св. отец, сводом законов и церковной практикой : утвержденная определением св. синода 8 мая – 4 июля 1901 года / сост. благочинный протоиерей Александр Малевинский. Санкт-Петербург : Типо-литограф. М. П. Фроловой ; Изд. И. Л. Тузова, 1912. 380, 4, 16 с. (Издание неофициальное). (Т. 2013).



28. Руководства для консисторий, духовных следователей и духовенства. Законы о подсудности и производстве следствий по проступкам священно-церковно-служителей с объяснениями, по решениям Правительствующего Сената и указам Сятейшего Синода / сост. М. Вруцевич. Тула : Тип. Н. И. Соколова, 1885. V, 256 с. (Из Тул. Епарх. Вед. со 2-го № 1883 г. по № 5-й 1884 г.). (Т. 2011).

29. Устав Країнного Собору православної Всеукраїнської церкви. Київ : Друк. т-ва «Час» у Києві, 1918. 23 с. (W 686).

30. Öffentliche vorlesungen an der K. K. Universität zu wien im winter-semester 1902/3. Preis 20 Heller. Wien : Druck von Adolf Holzhausen, 1902. 71 S. (Т. 2008).

### References

1. Ulianovskii, V. I. (Comp.). (2015). *Biograficheskii slovar vypusknikov Kievskoi dukhovnoi akademii: 1819–1920-e gg.: materialy iz sobraniia prof. protoiereia F. I. Titova i arkhiva KDA* [Biographical dictionary of alumni of the Kyiv Ecclesiastic Academy: 1819–1920: materials from the collection of prof. archpriest F. I. Tytov and the archive of the KEA]: Vol. 2. K–P. Kyiv: Publishing Department of the Ukrainian Orthodox Church. [In Russian].

2. Mozghova, N. H. (2004). *Kyivska dukhovna akademiia, 1819–1920: filosofskyi spadok* [Kyiv Ecclesiastic Academy, 1819–1920: philosophy heritage]. Kyiv: Knyha. [In Ukrainian].

3. Petro Pavlovych Kudriavtsev (18681940). URL: [history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6598-1/32.pdf](http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6598-1/32.pdf). [In Ukrainian].

4. Bilokin, S. (2015). F. P. Maksymenko v koli друзiv. URL: [www.s-bilokin.name/Culture/Bookmans/Friends.html](http://www.s-bilokin.name/Culture/Bookmans/Friends.html). [In Ukrainian].

5. Denysko, L. (2006). *Biblioteka Kyivskoi dukhovnoi akademii (1819–1919)* (O. S. Onyshchenko, Ed.). Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].

6. Μανδακάσης, Θωμάς (1760). *Σύγγραμμα του σοφωτάτου και εξοχωτάτου ιατροφιλοσόφου κυρίου Θωμά Μανδακάση Καστοριανού: περί των αοράτων διά των ορατών εννοουμένων πραγμάτων, και περί των άλλων διά των ενεργειών αυτών εις αίσθησιν πιπτόντων και γινωσκομένων πραγμάτων*. 480 p. (Leipzig, 1760). Without cover. (Т. 1990)

7. Keyserling, Hermann (Hrsg.). (1923). *Der weg zur vollendung mitteilungen der schule der weisheit Darmstadt* (Heft. 5). Darmstadt: Otto Reichl. (Т. 1998).

8. Konstantinova, E. G. (born Kazarinova) (Ed.). (1913). *Blagovest. Mysli iz mira nevidimogo* [Toll. Thoughts from the invisible world] (Vol. 2). Moscow: Typography of P. P. Riabushynskiy. [In Russian]. (Т. 2002).

9. Ya. [Yatskevich, V. I.]. (1917). *K istorii sozyva Vserossiiskogo tcerkovnogo sobora* [On the history of summoning the All-Russian church convocation]. Moscow: Synod Typography. [In Russian]. (W. 689).

10. Popov, V. (1886). *Ocherk psikhologii: dlia izuchaiushchikh pedagogiku* [Psychology outline: for pedagogy students]. Moscow: Typography of E. Lissner and Yu. Roman. [In Russian]. (Т. 2032).

11. Bogdanov, A. (1904). *Empiriomonizm. Stati po filosofii* [Empiriomonism. Articles on philosophy] (edition by S. Dorovatskii and A. Cherushnikov). Moscow: Typography of the Society of Distribution of Useful Books. [In Russian]. (Т. 2036).

12. *Katalog knig dlia besplatnykh narodnykh chitalen* [Catalog of books for free public libraries]. (1896). Saint Petersburg: Society "Printing House of S. P. Yakovlev". [In Russian]. (T. 2033).
13. Spir, A. (1896). *Pensée et réalité: essai d'une réforme de la philosophie critique: Tome V, № 18. Travaux et mémoires des facultés de Lille* (Troisième édition, trad. de l'allemand par A. Penjon). Lille. (T. 1994).
14. Spir, A. (1899). *Nouvelles esquisses de philosophie critique*. Paris. (T. 1995).
15. Spir, A. (1885). *Gesammelte schriften. Virterband: schriften vermin schtenin halts* [T. IV]. Leipzig: Verlag von J. G. Findel. (T. 1991).
16. Spir, A. *Philosophische essays* [T. IV]. Stuttgart: Paul Neff. (T. 1992).
17. Spir A. *Moralität und religion. Dritteauflage. Recht und unrecht. Zweiteaufl.* [T. III]. Stuttgart: Paul Neff. (T. 1993).
18. Grasset. (1912). *Idées paramédicales et medicosociales* (Deuxième édition). Paris. (T. 1997).
19. Struminskii, V. Ya. (1923). *Psikhologiya: opyt sistematicheskogo izlozheniya osnovnykh voprosov nauchnoi psikhologii s tochki zreniia dialekticheskogo materializma* [Psychology: experience of systematic representation of principal issues of scientific psychology from the point of view of dialectic materialism]: *Is. 1. Vvedenie k izucheniiu psikhologii* [Introduction to psychology study]. Orenburg: Kyrgyz State Publishing House. [In Russian]. (T. 2034).
20. Pavlov, M. (1833). *Osnovaniia fiziki* [Principles of physics] [Pt. 1]. Moscow: Typography of N. Stepanov. [In Russian]. (T. 1999).
21. Pavlov, M. (1836). *Osnovaniia fiziki* [Principles of physics] [Pt. 2]. Moscow: Typography of N. Stepanov. [In Russian]. (T. 1999).
22. *Thoughts on religion by the late George John Romanes* (ed. by Charles Gore, M. A., D. D. Edin). (1899). London, Bombay: Longmans Green. (T. 1996).
23. Balakshina, Yu. V. Protoierei Konstantin Aggeev. Pisma [Archpriest Konstantin Aggeev. Letters]. URL: <https://psmb.ru/a/prot-konstantin-aggeev-pisma.html>. [In Russian].
24. Mirtov, P. A., Archpriest. (1914). *Nad morem zHITEISKIM: slova, rechi i besedy* [Over the sea of life: words, speeches and talks]. Petrograd: Typography of Aleksander Nevsky Society of Sobriety. [In Russian]. (T. 2000).
25. Mirtov Piotr Alekseevich. 1. Anketnye dannye. Prilozhenie convert. 2 ark., 1 konvert. Postupil v akademiui v 1895 okonchil 1899 g. Ark 1 [Mirtov Piotr Alekseevich. Personal details. Supplement envelope. 2 leafs, 1 envelope. Entered the Academy in 1895, graduated in 1899. Leaf 1]. (1910). (Fund 175, Unit 1744 [Arkhiv Kievskoi dukhovnoi akademii] [Archive of the Kyiv Ecclesiastic academy]). The Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
26. Solovev, N. P. (Comp.). (1903). *Polnyi krug dukhovnykh zakonov. Sobranie neobkhodimykh svedenii dlia dukhovnykh konsistorii, blagochinnykh tserkvei i monastyrej, nastoiatelei soborov i prikhodskikh gorodskikh i selskikh tserkvei, tserkovnykh starost i dukhovnykh sledovatelei* [Full range of spiritual laws: collection of necessary data for ecclesiastical consistories, orderly churches and monasteries, deans of cathedrals and parish city and village churches, church wardens and clerical investigators] (in 3 parts, unofficial edition). Moscow: Typography of A. P. Poplavskii. [In Russian]. (T. 2012).

27. Malevinskii, Aleksandr [Stefanovich]. (1912). *Instruktsiia nastoiateliam tserkvei, iziasnennaia ukazami Sv. sinoda, pravilami sv. otets, svodom zakonov i tserkovnoi praktikoi. Utverzhdenaia opredeleniem Sv. Sinoda 8 maia – 4 iulia 1901 goda* [Instruction for deans of churches, explained by orders of Saint Synod, rules of saint fathers, legislation and church practice: approved by the directive of Saint Synod of May 8 – July 4, 1901] (unofficial edition). Saint Petersburg: Typo-lithography of M. P. Frolova, Publishing House of I. L. Tuzov. [In Russian]. (T. 2013).

28. Vrutcevič, M. (Comp.). (1885). *Rukovodstva dlia konsistorii, dukhovnykh sledovatelei i dukhovenstva. Zakony o podsudnosti i proizvodstve sledstviu po prostupkam sviashchenno-tserkovno-sluzhitelei s obiasneniiami, po resheniiam Pravitelstvuiushchego Senata i ukazam Sviateishego Sinoda* [Manuals for consistories, clerical investigators and clergy. Laws on jurisdiction and investigative procedures on misdeeds of ecclesiastical and church officers with explanations on decisions of the Directing Senate and Saint Synod. Tula: Typography of N. I. Sokolov. (From *Tulskie Eparkhialnye Vedomosti* [Tula Eparchy News], from No. 2, 1883 to No. 5, 1884). [In Russian]. (T. 2011).

29. *Ustav Krainnoho Soboru pravoslavnoi Vseukrainskoi tserkvy* [Statute of the Regional Council of the Orthodox All-Ukrainian Church]. (1918). Kyiv: Publishing society “Chas” in Kyiv. [In Ukrainian]. (W 686).

30. *Öffentliche vorlesungen an der K. K. Universität zu wien im winter-semester 1902/3*. (1902). Preis 20 Heller. Wien: Druck von Adolf Holzhausen. (T. 2008).

**Iryna Stepanivna Shekera,**

*Junior Research Fellow*

*of the Department of Librarian Gatherings and Historical Collections,*

*Institute of Book Studies,*

*Vernadsky National Library of Ukraine*

*e-mail: shek\_ira@ukr.net*

**Provenance marks on the books from P. P. Kudriavtsev library in the collection of the Kyiv Ecclesiastic Academy's Library as one of the sources for determining the ways of the academic book depository replenishment**

The article contains information about the books belonging to Petro Kudriavtsev, associate professor of the Department of the History of Philosophy, extraordinary and ordinary professor of the Kyiv Ecclesiastic Academy, its former student. These books were transmitted by him to the academic library, which in 1923 was added to the funds of the National Library of Ukraine.

At the present stage, the library of the Kyiv Ecclesiastic Academy is an individual deposit unit of the Department of Librarian Gatherings and Historical collections of Vernadsky National Library of Ukraine and numbers about 100,000 books as deposit units.

In this vein, studies were carried out to identify books belonging to P. P. Kudriavtsev from the general fund of the academic library, their chronological dates, limited to 1760-1925, were defined, and linguistic and thematic aspects of the editions were indicated. The investigated literature included the professor's own works and the books presented to him by famous figures from the late nineteenth to the first half of the twentieth

century by N. Bracker, F. H. Yanovskyi, V. Ya. Strumynskyi, K. Aheiev, and others. The books on history, philosophy, pedagogy, religion were published in Ukrainian, Russian, German, French and Greek.

Particular attention during the work was paid to provenance marks as one of the main sources for identifying the required documents in the general stock of books, as well as clarifying all the questions regarding their first owners. Almost all the found super-exlibris and inscriptions were identified and analyzed except for a few that require future research.

The texts of the inscriptions in the article are given in original languages and preserve orthographic peculiarities. Bibliographic description of the identified books is given with reference numbers which allow ordering them in the Department of Librarian Gatherings and Historical Collections of VNLU.

*Key words:* P. P. Kudriavtsev, library, Kyiv Ecclesiastic Academy, autographs, donation marks, provenance marks.

***Ирина Степановна Шекера,***

*младший научный сотрудник*

*отдела библиотечных собраний и исторических коллекций*

*Института книговедения*

*Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского*

*e-mail: shek\_ira@ukr.net*

**Провениенции на книгах из библиотеки П. П. Кудрявцева в составе коллекции Библиотеки Киевской духовной академии как один из источников для определения путей пополнения академического книгохранилища**

В статье представлена информация о книгах, принадлежавших доценту кафедры истории философии, экстраординарному и ординарному профессору Киевской духовной академии, ее бывшему студенту Петру Павловичу Кудрявцеву, переданных им в академическую библиотеку, которая в 1923 г. пополнила фонды Всенародной библиотеки Украины.

На современном этапе библиотека Киевской духовной академии является самостоятельной единицей хранения отдела библиотечных собраний и исторических коллекций Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского и насчитывает около 100 000 кн. ед. хранения.

В этом ключе были проведены исследования по выявлению книг, принадлежавших П. П. Кудрявцеву, из общего фонда академической библиотеки, определены их хронологические рамки, ограничивающиеся 1760–1925 гг., указаны языковой и тематический аспекты изданий. Среди выявленной литературы оказались труды самого профессора, книги, подаренные ему известными деятелями конца XIX – первой половины XX вв. – Н. Бракер, Ф. Г. Яновским, В. Я. Струминским, К. Аггеевым и другими – по истории, философии, педагогике, религии. Книги изданы на украинском, русском, немецком, французском и греческом языках.

Особое внимание во время работы было уделено провениенциям как одному из источников для идентификации искомым документов в общем массиве книг, а также для выяснения всех вопросов относительно их первых владельцев.

---

Практически все выявленные суперэклибрисы и надписи идентифицированы и проанализированы, за исключением нескольких, которые требуют дальнейших исследований.

Тексты надписей в статье поданы на языке оригинала, с сохранением орфографических особенностей. Библиографическое описание выявленных книг подано с шифрами, в соответствии с которыми их можно заказать в отделе библиотечных собраний и исторических коллекций НБУВ.

*Ключевые слова:* П. П. Кудрявцев, библиотека, Киевская духовная академия, автографы, дарственные надписи, провениенции.

*Стаття підготовлена 20 квітня 2018 року;  
подана до друку 30 квітня 2018 року.*